

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 De diuisione eiusdem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

vniversaliter distri-
buto. nam in primo
sophisma conleque-
tis ad minus commu-
ne determinate de-
scendendo commie-
ntur, in secundo no.
lex autem nature re-
lata ad ius positum
non communis vni-
uersaliter distribuitur,
sed rationis indefini-
tae ratione habet.
v. g. Non est lex natu-
rae quod malus pu-
niatur omni poena,
sed q. puniatur indefi-
nita. Et ex hoc cessat
secunda obiectio.
Meminit autem artifi-
cialium: quia determi-
natio ista per ratio-
nem & electione fit,
dum arte gubernata
fit, sicut & alia artificialia.

In eodem secundo
articulo nota, quod
quid est ius pure
positum ex s. Ethic.
scilicet quod a prin-
cipio nihil differt, vt
ex eo citius discernere
quado aliquid est
solum de iure positi-
uo, & quado de iure
naturae, vel gentium.

¶ Super Quaestione
95. Articulum
quartum.

IN artic. 4. eiusdem
q. omisso 3. dubium
est circa illa verba,
Est & aliquid regim-
en ex istis commi-
ssum, quod est opti-
mum: quia hoc ad-
uersatur doctrine au-
thoris in pluribus lo-
cis, ut patet in prima
parte q. 103. artic. 3.
& in 4. contra Gen.
cap. 75. ubi tenet, q.
optimu regimen est
regime unius, & p-
bat, ut patet ibidem.
¶ Ad hoc multipli-
citer respondetur: pri-
mo, quod regimen
unius est optimum
respectu aliorum re-
giminum simpliciu,
non autem commi-
storum, & ideo nul-
la est contrarietas.
secundo q. regimen
unius est optimu se-
cundum speciem re-
giminis. Regimen
autem commistum
est optimu secundu
partium dispositione-
nem, ut inferius in
q. 105. artic. 1. expli-
catur, dum litera ista
ibi explanatur, dicen-
do. q. regimen com-
positum ex regimi-
ne unius ppter iur-
tatem & oppositio-
ne multorum sub ipso
principantium pro-

surata quadam superiori mensura: F
quae quidem est duplex, scilicet di-
uina lex, & lex naturae, vt ex supra
dictis patet. * Finis autem huma-
nae legis est vtilitas hominum, si-
cut etiam Iurisprudens dicit. † Et
ideo Isidorus in conditione legis,
primo quidem tria posuit, scilicet
quod religioni congruat, inquan-
tum scilicet est proportionata le-
gi diuinae: quod disciplinae con-
ueniat, in quantum est proportio-
nata legi naturae: quod saluti pro-
ficiat, in quantum est proportio-
nata vtilitati humanae, & ad haec
tria omnes aliae conditiones, quas
postea ponit, reducuntur. Nam
quod dicitur, honesta, refertur ad
hoc, q. religioni congruat. Quod
autem subditur, iusta, possibilis,
secundum naturam, secundum
consuetudinem patriae, loco, tem-
porique conueniens, additur ad
hoc, quod conueniat disciplinae.
Attenditur enim humana disci-
plina primum quidem quantum ad
ordinem rationis, qui importatur
in hoc, quod dicitur iusta: secun-
do quantum ad facultatem agen-
tium. debet enim esse disciplina
conueniens vnicuique secundum
sua possibilitatem, obseruata
etiam possibilitate naturae. Non
enim eadem sunt imponenda pue-
ris, quae imponuntur viris perfe-
ctis. Et secundum humanam con-
suetudinem: non enim potest ho-
mo solus in societate viuere, alio-
rum morem non gerens. Tertio
quantum ad debitas circumstan-
tias dicit, Loco, temporique con-
ueniens. quod verò subdit, Ne-
cessaria, vtilis &c. refertur ad hoc,
quod expediat saluti, ut necessitas
referatur ad remotionem malo-
rum, vtilitas ad consecutionem
bonorum, manifestatio verò ad
cauendum nocuum, quod
ex ipsa lege posset prouenire. Et
quia, sicut dictum est, * lex ordi-
natur ad bonum commune, hoc
ipsum in vltima parte determina-
tionis ostenditur. Et per hoc patet
responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Utrum Isidorus conuenienter ponat di-
uisionem humanarum legum.

AD QVARTVM sic proce-
ditur. Videtur, quod incon-
uenienter Isidorus * diuisionem
legum humanarum ponat, sine
iuris humani. Sub hoc enim iure
comprehendit ius gentium, quod
ideo sic nominatur, vt ipse dicit, †

quia eo omnes fere gentes vnun-
tur: sed sicut ipse dicit, * ius na-
turale est, quod est commune omni
nationum, ergo ius gentium non
continetur sub iure positivo huma-
no, sed magis sub iure naturali.

¶ 2. Præ. Ea quae habent eandem
vim, non videntur formaliter dif-
ferre, sed solum materialiter: sed
leges, plebescita, senatusconsulta,
& alia huiusmodi quae ponit, om-
nia habent eandem vim. ergo vi-
detur, quod non differant nisi ma-
terialiter: sed talis distinctio in ar-
te non est curanda, cum possit ef-
fe in infinitum, ergo inconuenien-
ter huiusmodi diuisio humanarum
legum introducitur.

¶ 3. Præ. Sicut in ciuitate sunt prin-
cipes, sacerdotes, & milites: ita
etiam sunt & alia hominum offi-
cia. ergo videtur, q. sicut ponitur
quoddam ius militare, & ius pu-
blicum, quod consistit in sacerdo-
tibus & magistratibus: ita etiam
debeant poni alia iura, ad alia of-
ficia ciuitatis pertinentia.

¶ 4. Præ. Ea quae sunt per accidens,
sunt praetermittenda: sed accidit
legi, vt ab hoc, vel ab alio homine
feratur. ergo inconuenienter po-
nitur diuisio legum humanarum
ex nominibus legislatorum, ut sci-
licet quadam dicitur Cornelia,
quadam Falcidia &c. *

IN CONTRARIVM Authoritas
Isidori sufficit. †

RESPON. Dicendum, quod
vnumquodque potest per se di-
uidi secundum id quod in eius ra-
tione continetur: sicut in ratione
animalis continetur anima, quae
est rationalis, vel irrationalis. &
ideo animal proprie & per se di-
uiditur secundum rationale & ir-
rationale, non autem secundum
album & nigrum, quae sunt om-
nino praeter rationem eius. Sunt
autem multa de ratione legis hu-
manae, secundum quorum quod-
libet lex humana proprie, & per
se diuidi potest. Est enim primo
de ratione legis humanae, quod
sit deriuata a lege naturae, vt ex
dictis patet: * & secundum hoc
diuiditur ius positum in ius gentium, & ius
secundum duos modos, quibus aliquid deriuatur
a lege naturae, vt supra dictum est. * Nam ad ius
gentium pertinent ea quae deriuantur ex lege
sicut conclusiones ex principijs, vt iuste emp-
tionem, & alia huiusmodi, sine quibus
adinuicem conuiuere non possunt, quod
a lege naturae: quia homo est naturaliter animal
sociale, vt probatur in primo Politicæ. * Quae
deriuantur a lege naturae per modum particu-
larum determinationis, pertinent ad ius civile, secundum
quod quaelibet ciuitas aliqd sibi accipit modo determinato.

Art. praeced.
& q. 91. ar. 2.
9. & 4. & q.
91. ar. 1.
In Dig. vete-
ri illi. tit. 3.
lege 2. & 24.

q. 103. ar. 3.
& in 4. contra Gen.
cap. 75.

¶ 90. ar. 2.

Et. 5. cap. 4.

Et. 5. cap. 4.
in huc.

per similitudinem
tionem possunt
puniti, ut patet
ex rego. ar. 1.
tia, & de iure
¶ Tertio conueni-
entia dicitur, quod
quia communi-
inter diffinitio-
dum id in quo
guntur: pro-
cum enim de
clauditur iure
comparatur
¶ scilicet, quod
indignitas
ad iura de pa-
cum regim-
& regim-
sum ex regim-
nius & plebi-
paramur ex
te sumitur reg-
unius, & ex
gim-entium
quatenus ad
gim-entium
aliam bonitatem
secundum boni-
ad iustitiam, &
quod regim-
est optimum
pluribus locis
lopho. 2. 10.
habes. Cuius
men flax, p-
quod de re
pure humani
sideratis ubi
sunt in multi-
men malum
mum, ut huius
rius loco ali-
betur. Vnde
in primo de
paratio flax
& simpliciter
ur, in secun-
comparatur
idem secun-
scilicet est
bonitatis
ratio non est
arbitraria
mus ferre,
quod regim-
est optimum
tendit est
ter. secundum
scilicet esse
men commi-
optimum, pro-
nendus & in-
dendus est
fa errone: &
rerum resp-
sequere ut
Seco.

Secundò est de ratione legis humanae, q̄ ordine-
tur ad bonum commune ciuitatis. Et secundù hoc,
lex humana diuidi potest secundum diuersitatem eo-
rum, qui specialiter dant operam ad bonum comu-
ne. sicut sacerdotes pro populo Deum orantes, prin-
cipes populum gubernantes, & milites pro salute po-
puli pugnantes: & ideo istis hominibus specialia q̄-
dam iura apertur. Tertiò est de ratione legis hu-
mana, vt instituat a gubernante communitatem
ciuitatis, sicut supra dictum est. * Et secundum hoc
distinguntur leges humanae secundum diuersa re-
gimina ciuitatum, quorum vnum, secundum Philo-
sophum in tertio Politicâ, * est regnum, quando sci-
licet ciuitas gubernatur ab vno: & secundum hoc
accipiuntur constitutiones principum. Aliud verò
regimen est aristocratia, id est, principatus optimo-
rum, vel optimatum, & secundum hoc sumuntur re-
sponsa prudentum, & etiam senatusconsulta. Aliud
regimen est oligarchia, id est, principatus paucorum
diuitum & potentum: & secundum hoc sumitur ius
prætorium, quod etiam honorarium dicitur. Aliud
autem regimen est populi, quod nominatur demo-
cratia: & secundum hoc sumuntur plebiscita. Aliud
autem est tyrannicum, quod est omnino corruptum,
vnde ex hoc non sumitur aliqua lex. Est etiam ali-
quod regimè ex istis commissum, quod est optimū:
& secundum hoc sumitur lex, quam maiores natu-
simul cum plebibus sanxerunt, vt Isidorus dicit. *

Quartò verò de ratione legis humanae est, quòd
sit directiua humanorum actuum. & secundum hoc
secundum diuersa, de quibus leges feruntur, distin-
guuntur leges, quæ interdum ab actoribus nominan-
tur: sicut distinguitur lex Iulia de adulterijs, lex Cor-
nelia, de sicarijs, & sic de alijs, non propter actores,
sed propter res, de quibus sunt.

Ad PRIMVM ergo dicendum, q̄ ius gentium est
quidem aliquo modo naturale homini, s̄m quod est
rationalis, in quantum deriuatur a lege naturali per
modum conclusionis, quæ non est multū remota a
principijs. vnde de facili in huiusmodi, homines cõ-
fenserunt, distinguitur tamen a lege naturali, maxi-
me ab eo quod est omnibus animalibus cõmune.
¶ Ad alia patet responsio ex his, quæ dicta sunt.

¶ Super Quaestio-
ne 1. articulum pri-
mum & secundum.

QVAESTIO XCVI.

De potestate legis humane, in sex arti-
culis diuisa.

DEINDE considerandum
est de potestate legis hu-
manae.

Et circa hoc quaeruntur sex.
¶ Primò, Vtrum humana lex de-
beat poni in communi.

¶ Secundò, Vtrum lex humana
debeat omnia vitia cohibere.

¶ Tertio, Vtrum omnium virtutum
actus habeat ordinare.

¶ Quarto, Vtrum imponat ho-
mini necessitatem, quantum ad
forum conscientiae.

¶ Quintò, Vtrum omnes homi-
nes legi humanae subdantur.

¶ Sextò, Vtrum his qui sunt sub
lege, liceat agere præter verba
legis.

*Vtrum lex humana debeat poni in communi magis, quam in
particulari.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd
lex humana non debeat poni in communi,
sed magis in particulari. Dicit enim Philosophus in
quinto Ethicorum, * q̄ legalia sunt, quæcumque in
singularibus legem ponunt, & etiam sententia, quæ
sunt etiam singularia: quia de singularibus acti-
bus sententiæ feruntur. ergo lex non solum poni-
tur in communi, sed etiam in singulari.

¶ 2 Præterea. Lex est directiua humanorum actuum,
vt supra dictum est: * sed humani actus in singula-
ribus consistunt. ergo lex humana non debet in
vniuersali ferri, sed magis in singulari.

¶ 3 Præterea. Lex est regula & mēsurā humanorū actuum,
vt supra dictum est: * sed mēsurā debet esse certissima,
vt dicitur in 10 Metaphysic. ¶ cum ergo in actibus
humanis non possit esse aliquid vniuersale ita cer-
tū, quin in particularibus deficiat, videtur q̄ necesse
sit leges non in vniuersali, sed in singularibus poni.

SED CONTRA est, q̄ Iurisperitus dicit, * quòd
iura constitui oportet in his, quæ sæpius accidunt:
ex his autem, quæ forte vno casu accidere possunt,
iura non constituuntur.

RESPON. Dicendum, quòd quia vnumquod-
que quod est propter finem, necesse est quòd sit fini
proportionatum, finis autem legis est bonum com-
mune: quia, vt Isidorus dicit in libr. Etymolog. *
nullo priuato commodo, sed pro communi utilita-
te ciuium lex debet esse conscripta: vnde oportet
leges humanas esse proportionatas ad bonum com-
mune. bonum autem commune constat ex multis.
& ideo oportet, q̄ lex ad multa respiciat, & se-
cundum personas, & secundum negotia, & secun-
dum tempora. Constituitur enim communitas ci-
uitatis ex multis personis. & eius bonum per multi-
plices actiones procuratur: nec ad hoc instituitur,
quòd aliquo tempore modico duret, sed quòd om-
ni tempore perseueret per ciuium successione, vt
Augustinus dicit in 2. de Ciuitate Dei. *

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoso-
phus in 5. Ethicor. ¶ ponit tres species iuris legalis,
quod est ius positium. Sunt enim quedam, quæ sim-
pliciter in communi ponuntur, & hæc sunt leges
communes: & quantum ad huiusmodi dicit, quòd
legale est, quod ex principio quidem nihil differt sic,
vel aliter: quando autem ponitur, differt, puta, q̄ ca-
ptiuū statuto pretio redimantur. Quædam verò sunt
quæ sunt communia quantum ad aliquid, & singu-
laria quantum ad aliquid: & huiusmodi dicuntur pri-
uilegia, quasi leges priuatae, quia respiciunt singula-
res personas, & tamen potestas eorum extenditur
ad multa negotia: & quātum ad hoc subdit, Adhuc
quæcūque in singularibus legem ponunt. Dicuntur
etiam quedam legalia. nō quia sint leges, sed propter
applicationem legum communiū ad aliqua particu-
laria facta, sicut sunt sententiæ, quæ pro iure habentur:
& quantum ad hoc subdit, Et sententia.

AD SECYNDVM dicendum, quòd illud quod est di-
rectiuum, oportet esse plurium directiuum: vnde in
10. Metaphysic. * Philosophus dicit, q̄ omnia quæ
sunt vnius generis, mensurantur aliquo vno, quod
est primum in genere illo. Si enim essent tot regulæ,
vel mēsuræ, quot sunt mēsurata, vel regulara, ces-
saret

Intra q. 88.
artic. 6. ad 3.
& 2.2. eu. ff.
147. arti. 3. &
4. cor.
Cap. 7. to. 5.

Q. 90. arti. 1.

Q. 90. arti. 1.
Text. 3. to. 5.

In digesti.
veteri. lib. 1.
titulo 3. le-
ge 3. 4. de 5.

Lib. 5. c. 21.

Ex libr. 2. c.
21. & lib. 22.
cap. 4. habet
tur rom. 5.
Cap. 7. to. 5.

Text. 4. to. 3.